

MANEVİ ROTA TURİZM

BALKANLAR

Seyahatnamesi

Rumeli'de Tarih, Medeniyet ve Maneviyat

Günümüzü geçmişe götüren rotalar.

BEŞ ÜLKE, BİR RUMELİ

BALKANLAR

بalkanlar

Seyahatnâme

سياحتنامه

BOSNA-HERSEK • KARADAĞ • ARNAVUTLUK • KUZAY
بوسنه و هرsek • قره طاغ • آرناوودلق • قوزی مقدونیه
MAKEDONYA • KOSOVA
قوصوه

İÇİNDEKİLER

Önsöz— Bu kitapçık ve Rumeli üzerine

I. Balkanlar: Beş Ülke, Bir Coğrafya— Konum, tarih, ülkeler, din ve miras

II. Pratik Rehber— Para, sınırlar, ziyaret adabı

III. Program: Rumeli'nin İzinde— Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Kosova

IV. Tasavvuf, Tarikat ve Dervişlik Nedir?

Ekler— Terimler sözlüğü, zaman çizelgesi

Biz Kimiz?

Manevi Rota Turizm, TÜRSAB belgeli (A-2643) bir seyahat acentesidir. Kuruluş amacımız, İslam medeniyetinin ulaştığı bütün toprakları ve o coğrafyalarda bulunan İslam eserlerini ve alimlerin izlerini, helal yemek ve namaz hassasiyetiyle keşfe çıkmayı arzu eden misafirlerimize bu seyahatleri kolay kılmaktır. Seyahatlerimizi gittiğimiz bölgenin tarihi ve kültürel mirasının yanında, orada bulunan manevi ziyaretgahları da misafirlerimizle keşfetmektir.

Bu Kitapçığın Amacı

Bu kitapçık, beş ülkeye yayılan Rumeli mirasını kısa ve anlaşılır bir bütün hâlinde sunmak için hazırlandı. Her şehirde yalnızca görülecek yapıları değil, o yapıları meydana getiren tarihî ve manevî zemini de hatırlatmayı amaçlıyor. Otobüste yapılan kısa anlatımın yetmeyeceği yerde bu kitapçık kalıcı bir dayanak olsun; dönüşte de hafızanızda bir hatıra ve bir kaynak kalsın istedik.

Kısaca Balkanlar

Osmanlılar Balkan coğrafyasını “Rumeli”, yani “Roma diyarı” adıyla anmış; bölgeyi devletin siyasî, askerî ve iktisadî merkezlerinden biri hâline getirmiştir. Beş asır boyunca Saraybosna'dan Prizren'e kadar minareler yükseldi, köprüler kuruldu, tekkelerde zikir edildi.

I. Balkanlar: Dünü ve Bugünü

Konum ve Coğrafya

Balkan Yarımadası, Güneydoğu Avrupa'da, Adriyatik ile Karadeniz arasında uzanır. Bu turun geçtiği beş ülke birbirine komşudur ve sınırları çoğu zaman bir dağ ya da nehirle çizilir.

Coğrafya baştan başa dağlıktır: Dinar Alpleri Bosna'dan Karadağ'a iner, Şar Dağları Makedonya'yı taçlandırır. Aralarına Neretva ve Vardar gibi nehirler, Ohri ve İşkodra gibi göller, Adriyatik kıyıları serpiştirilmiştir. Kısa mesafede iklim ve manzaranın bu kadar değişmesi, Balkanlar'ı benzersiz kılar.

Kısa Tarih: Medeniyetin Beşiğinden Bugüne

Osmanlı, 14. yüzyılda Balkanlar'a geçti; ancak bölgenin İslamlaşması yalnızca askerî fetihlerle gerçekleşmedi. Osmanlı'dan önce Rumeli'ye ulaşan Sarı Saltuk gibi alperenler, Anadolu ve Horasan irfanını Balkanlara taşıdı. Dervişler; kurdukları tekke, zaviye ve vakıflarla halka hizmet ederek güven kazandı, şehirleri manevi ve toplumsal bakımdan fethetmeye hazırlandı. Sarı Saltuk'un Dobruca'dan Bosna'ya uzanan hatırası, Balkanların Türkleşmesi ve İslamlaşmasında alperenlerin oynadığı rolün en önemli sembollerinden biri oldu.

Osmanlı hâkimiyeti güçlendikçe Anadolu'dan Türk aileleri, askerler, tüccarlar ve zanaatkârlar Rumeli'ye yerleştirildi. Türkçe, mimari, mutfak ve şehir kültürü bölgede yaygınlaştı. 1389 Kosova Savaşı, Osmanlı'nın Balkanlardaki siyasi gücünü pekiştiren önemli bir dönüm noktası oldu; savaşın ardından Sultan I. Murad şehit düştü.

Balkanların İslamlaşmasında Blagay Tekkesi gibi manevi merkezler büyük rol oynadı. Tekkelerde yapılan sohbetler, zikir meclisleri ve ikramlar, yerel halkla Osmanlı arasında güçlü bağlar kurulmasını sağladı. Travnik'te yaşayan İlhami Baba ise şiirleri ve öğütleriyle adaletsizliği eleştirmiş, halkın sesi hâline gelmiş önemli bir mutasavvıf olarak Bosna'nın manevi hafızasında yer edinmiştir.

I. Irak: Dünü ve Bugünü

Osmanlı'nın yaklaşık beş asırlık hâkimiyeti boyunca Balkan şehirleri cami, medrese, köprü, han, hamam, çarşı ve tekkelerle gelişti. Bugün bölge bağımsız devletlerden oluşsa da Sarı Saltuk'tan İlhami Baba'ya uzanan irfan geleneği ve Osmanlı'dan kalan eserler, Türk-İslam kültürünün izlerini Balkanların şehirlerinde ve ortak hafızasında yaşatmaya devam etmektedir.

Beş Ülkeye Kısa Bakış

Bosna-Hersek:

Nüfus ~3,5 milyon. Boşnak (Müslüman), Sırp (Ortodoks) ve Hırvat (Katolik). Para: Konvertibil Mark. Başkent: Saraybosna.

Karadağ:

Nüfus ~620 bin. Çoğunluğu Ortodoks; Boşnak ve Arnavut Müslüman azınlık. Para: Euro. Başkent: Podgorica.

Arnavutluk:

Nüfus ~2,8 milyon. Çoğunluğu Müslüman (Sünnî ve Bektaşî), ayrıca Ortodoks ve Katolik. Para: Lek. Başkent: Tiran.

Kuzey Makedonya:

Nüfus ~1,8 milyon. Ortodoks Makedon çoğunluğun yanında Arnavut ve Türk Müslüman nüfus. Para: Denar. Başkent: Üsküp.

Kosova:

Nüfus ~1,8 milyon. Ağırlıkla Müslüman Arnavut, ayrıca Türk nüfus. Para: Euro. Başkent: Priştina. Avrupa'nın en genç devletidir.

Din ve Miras

Balkanlar bir inanç mozağıdır: Müslüman, Ortodoks ve Katolik topluluklar yüzyıllardır iç içe yaşar. Bölgedeki Müslümanlar ağırlıkla Ehl-i sünnet ve Hanefî geleneğe bağlıdır. Osmanlı'nın bıraktığı camiler, tekkeler ve köprüler, bu coğrafyanın en sağlam ortak hafızasıdır.

Ulaşım ve Sınırlar

Pasaportunuzu her zaman elinizin altında bulundurun. Şehir merkezleri genellikle yürüyerek gezilir, bu yüzden rahat ayakkabı şarttır.

Para, İklim ve Diğer Pratikler

Para

en çok sorulan konu

Ülkelerin para birimleri farklıdır: Bosna'da Konvertibil Mark, Arnavutluk'ta Lek, Kuzey Makedonya'da Denar; Karadağ ve Kosova ise euro kullanır. Yanınızda nakit euro bulundurmak en pratiğidir; gerektiğinde küçük tutarları yerel paraya çevirebilirsiniz.

Kıyafet, İletişim, Helal Yemek

günlük hayat

Cami ve tekke ziyaretlerinde tesettüre uygun kıyafet gerekir; hanımlar için başörtüsü yanınızda olsun. Yerel SIM ya da yurt dışı paketleriyle iletişim kolaydır. Helal gıda genel itibarıyla yaygın olsa da dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan bir tanesidir (özellikle Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya'da).

Ziyaret Adabı

Bu turda üç tür kutsal mekân göreceksiniz: camiler, tekke ve türbeler, bir de farklı inançlara ait kilise ve manastırlar. Her birinin edebi vardır:

- Cami, tekke ve türbelerde: Bu mekanlarda kıyafet ve ziyaret adabına uygun hareket edilmesi önemle rica olunur.
- Kilise ve manastırlarda: Oraya bir misafir olarak, saygıyla gireriz. Uygun kıyafet, sessizlik ve nezaket; başka inançların mekânına gösterilen edep, bizim edebimizin bir parçasıdır.

III. Rumeli'nin İzinde

Bosna-Hersek — Avrupa'nın Kudüsü

Saraybosna: Başçarşı ve Gazi Hüsrev Bey

şehrin Osmanlı kalbi

Saraybosna'yı bir Osmanlı şehri yapan Gazi Hüsrev Bey'dir; 16. yüzyılda şehri cami, medrese, bezistan, hamam ve çeşmelerle donatmıştır. 1531 tarihli büyük camisi bugün de manevî merkezdir. Etrafındaki Başçarşı; Morica Han, Bakırcılar Sokağı, Çarşı Camii, Ahşap Sebil ve Osmanlı saat kulesiyle bir zaman kapısıdır. Hünkâr Camii de şehrin ilk Osmanlı eserlerindendir.

Saraybosna: Yakın Tarihin İzleri

ibir kuşatmanın hafızası

Şehir, aynı zamanda ağır bir hafıza taşır. Latin Köprüsü, 1914'te I. Dünya Savaşı'nı başlatan suikastin yaşandığı yerdir. 1992–1996 kuşatması sırasında Milli Kütüphane (Vijećnica) yakılmış, milyonlarca el yazması küle dönmüştür. Açık Pazar'daki katliam ve Sonsuz Ateş anıtı da bu dönemin izleridir. Bu duraklarda vakarlı olmak, orada yaşananlara vefanın gereğidir.

Şehrin batısındaki Vrelo Bosne Milli Parkı ise bu ağır tarihin ardından nefes aldırان bir tabiat cennetidir; Bosna Nehri'nin doğduğu, kuğuların yüzdüğü bir huzur köşesidir.

Mostar ve Blagaj Tekkesi

köprü ve tekke

Mostar Köprüsü, Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin'in eseridir; 1566'da tamamlanmış, 1993'te savaşta yıkılmış, 2004'te Türkiye'nin de desteğiyle aslına uygun yeniden yapılmıştır. Yakınındaki Koski Mehmed Paşa Camii ve Kuyumcular Çarşısı şehrin zarafetini tamamlar.

Mostar'ın dışında, Buna Nehri'nin kayalardan fışkırdığı noktada kurulu Blagaj Tekkesi (Alperenler Tekkesi) bu turun en huzurlu duraklarından. Yaklaşık beş asırlık bu dergâh, suyun ve taşın kucaklaştığı yerde, sadeliğiyle büyüler.

Karadağ — Adriyatik'in İncisi

Kotor ve Perast

surlarla çevrili orta çağ • UNESCO

Fiyortları andıran körfezin dibindeki Kotor, surlarla çevrili bir orta çağ kasabasıdır; Deniz Kapısı, tarihî saat kulesi ve Aziz Triphon Kilisesi'yle bir açık hava müzesi gibidir. Yolda geçilen Perast ise iki küçük adasıyla ünlüdür; bunlardan "Kayaların Leydisi", altı yüz yıl önce insan eliyle oluşturulmuş yapay bir ada üzerindedir.

Sveti Stefan

sahilin masalı

Yol üzerinde, bir zamanlar balıkçı adası olan, bugün lüks bir tatil beldesine dönüşen Sveti Stefan'ı tepeden panoramik olarak seyredeceksiniz.

Arnavutluk — Kartalların Ülkesi

İşkodra ve Rozafa Kalesi

gölün ve efsanenin şehri

İşkodra, aynı adı taşıyan büyük gölün kıyısında kurulmuştur. Şehre hâkim Rozafa Kalesi, hüzünlü bir kuruluş efsanesiyle anılan, panoramik manzarası nefes kesen tarihî bir surdur.

Tiran

dağlık ülkenin başkenti

1614'te Süleyman Paşa tarafından imar edilen Tiran, bugün Arnavutluk'un canlı başkentidir. Şehrin simgesi, zarif süslemeleriyle Ethem Bey Camii ve yanındaki tarihî saat kulesidir. Meydanda, Arnavutların millî kahramanı İskender Bey'in (Skanderbeg) heykeli yükselir.

Sveti Naum

Osmanlı kasabası ve göl kaynağı

Sınırın ötesinde, Ohri Gölü'nün berrak sularla doğduğu noktada, 10. yüzyıldan kalma Sveti Naum Manastırı ve çevresindeki büyüleyici tabiat sizi karşılar.

III. Rumeli'nin İzinde

Kuzey Makedonya — Göllerin ve Tekkelerin Diyarı

Ohri

"cennetten düşen bir parça"

Ohrililer şehirleri için "Tanrı cenneti yaparken bir parça kopup buraya düşmüş" derler. Balkanlar'ın en büyük göllerinden birinin kıyısındaki bu şehir, Osmanlı'nın önemli üslerindendi. Ali Paşa Camii, Halvetiye Tekkesi ve Hacı Turgut Camii ile Osmanlı izini; Ayasofya Kilisesi ile Bizans izini bir arada taşır. Türk Çarşısı, meşhur sedef ve inci işçiliğiyle alışveriş için idealdir.

Kalkandelen: Alaca Camii ve Harabati Baba Tekkesi

bir tablo gibi cami, bir bahçe içinde dergah

Kalkandelen'in (Tetovo) Alaca Camii, dış cephesi baştan aşağı nakışlarla bezeli, resim tablosunu andıran eşsiz bir Osmanlı eseridir. Hemen yakınındaki Harabati Baba Tekkesi ise geniş bahçesi ve ahşap köşkleriyle Balkanlar'ın geniş ve dikkat çekici tekke yapılarından biridir.

Harabati Baba, Bektaşî geleneğine ait tarihî bir tekkedir. Bektaşîlik, Balkanlar'da yayılmış, kendine has bir çizgi geliştirmiş bir yoldur; burayı, hem mimari güzelliği hem de bölgenin derviş tarihindeki yeri için ziyaret ediyoruz.

Üsküp ve Matka Kanyonu

Osmanlı'nın Vardar'daki başkenti

Üsküp, Osmanlı eserleriyle âdeta bir açık hava müzesidir: 15. yüzyıldan kalma Taş Köprü, Mustafa Paşa Camii, İsa Bey ve Yahya Paşa camileri, Davut Paşa Hamamı, ve bugün sanat akademisi olarak kullanılan Kurşunlu Han. Vardar kıyısındaki Türk Çarşısı, İstanbul'un bir mahallesi gibidir.

Şehrin yakınındaki Matka Kanyonu ise berrak suları, dik kayalıkları ve zengin bitki örtüsüyle saklı bir doğa cennetidir.

Kosova — Şehadet ve Kardeşlik Toprağı

Sultan Murad Hüdavendigâr Türbesi

"cennetten düşen bir parça"

Ohrililer şehirleri için "Tanrı cenneti yaparken bir parça kopup buraya düşmüş" derler. Balkanlar'ın en büyük göllerinden birinin kıyısındaki bu şehir, Osmanlı'nın önemli üslerindendi. Ali Paşa Camii, Halvetiye Tekkesi ve Hacı Turgut Camii ile Osmanlı izini; Ayasofya Kilisesi ile Bizans izini bir arada taşır. Türk Çarşısı, meşhur sedef ve inci işçiliğiyle alışveriş için idealdir.

Kalkandelen: Alaca Camii ve Harabati Baba Tekkesi

1389 Kosova'nın hatırası

1389 Kosova Savaşı, Osmanlı'nın Balkanlar'daki kaderini belirledi; zafer kazanıldı, fakat Sultan I. Murad Hüdavendigâr savaş meydanında şehit oldu. Şehid edildiği yere yapılan türbe, bugün bir Osmanlı vefa nişanesi olarak ziyaret edilir. Burada okunan bir Fâtiha, altı yüz yıllık bir bağın ifadesidir.

Prizren

Anadolu'yu andıran şehir

Prizren, sokaklarında Türkçe konuşulan, minarelerinden beş vakit ezan yükselen, levhalarındaki Türkçe ibarelerle âdeta bir Anadolu kentini andıran şehirdir. Şadırvan Meydanı çevresinde Sinan Paşa Camii, Mehmet Paşa Camii ve Hamamı, Halveti Tekkesi ve tarihî Taşköprü'yü gezersiniz. Prizren, bu yolculuğun "Rumeli hâlâ yaşıyor" dedirten bir durağıdır.

Bu yolculukta göreceğiniz tekkeleri anlamak için birkaç sade kavram yeterli.

Tasavvuf ve Tarikat

Tasavvuf, İslam'ın "ihvan" boyutudur: Allah'ı görüyormuşçasına bir kulluk bilincini hayatın merkezine koymaktır. Özü, İslam ahkâmını muhabbet ve şevk ile amel edip, kalbi temizlemektir; kibri ve dünya hırsını söküp yerine tevâzu, sabır ve muhabbet koymaktır. Sahih tasavvuf, baştan sona Kur'an ve sünnetin sınırları içindedir.

Tarikat ise "yol" demektir: bu iç arınmayı, tecrübeli bir rehber (mürşid) eşliğinde yürütme usulüdür. Balkanlar bu yolların hepsini gördü. Halvetiyye ve Nakşibendiyye gibi Ehl-i sünnet çizgisindeki tarikatlar bölgede güçlüydü; ayrıca Bektaşîlik gibi kendine has bir çizgi geliştiren yollar da yayılmıştır.

Dervişlerin Balkan'daki Rolü

Balkanlar'ın İslamlaşma ve şehirleşme sürecinde dervişler ile tekkeler önemli roller üstlendi. Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte genişleyen tekke ağı, yalnızca zikir ve ibadet için değil; eğitim, iaşe, misafir ağırlama ve toplumsal dayanışma için de hizmet verdi. Blagaj'dan Prizren'e kadar gördüğünüz dergâhlar, bu hizmet geleneğinin yadigârıdır.

Terimler Sözlüğü

Rumeli:

Osmanlıların Balkanlar'daki topraklar için kullandığı, "Roma diyarı" anlamındaki tarihî ad.

Tekke / Dergâh:

Dervişlerin toplanıp zikir, sohbet ve eğitimle meşgul olduğu tasavvuf mekânı.

Türbe:

Bir velînin ya da büyük zatın kabri üzerine yapılan, ziyaret edilen yapı.

Küllîye:

Cami, medrese, hamam, han gibi yapıların bir arada bulunduğu bütün.

Han / Kervansaray:

Yolcuların ve tüccarların konakladığı, malların saklandığı Osmanlı yapısı.

Bezistan:

Üstü kapalı, kıymetli kumaş ve malların satıldığı çarşı bölümü.

Sebil:

Meydanlara yapılan, herkese açık su dağıtım çeşmesi.

Halvetiyye / Nakşibendiyye:

Balkanlar'da yaygın, Ehl-i sünnet çizgisindeki büyük tarikatlar.

Bektaşîlik:

Balkanlar'da yayılmış, kendine has bir çizgi geliştirmiş tasavvufî yol.

Kısa Zaman Çizelgesi

1389	Kosova Savaşı; zafer kazanılır, Sultan I. Murad şehid düşer.
15.-16. yy	Balkanlar'ın Osmanlı şehirlerine dönüşümü; camiler, köprüler, tekkeler.
1531	Gazi Hüsrev Bey Camii Saraybosna'da inşa edilir.
1566	Mostar Köprüsü tamamlanır (Mimar Hayreddin).
19.-20. yy	Milliyetçilikler; Balkan devletlerinin Osmanlı'dan ayrılışı.
1914	Saraybosna'daki suikast I. Dünya Savaşı'nı başlatır.
1992-1995	Bosna Savaşı ve Saraybosna kuşatması.
2004	Yeniden yapılan Mostar Köprüsü açılır.
2008	Kosova bağımsızlığını ilan eder (Avrupa'nın en genç devleti).

Rumeli ve Miras Üzerine Bir Not

Bu topraklar bir zamanlar bizimdi; bugün beş ayrı bayrak dalgalanıyor. Fakat Prizren'de yükselen ezan, Üsküp'teki Taş Köprü, Saraybosna'daki çarşı hâlâ ayakta. Balkanlar'a gitmek, bu mirasa ve orada yaşayan kardeşlerimize vefa göstermektir.

Yol boyunca farklı inançların, farklı halkların izlerini de göreceğiz; kimi zaman ağır bir savaş hafızasıyla karşılaşacağız. Bizim tavrımız nettir: geçmiş hakkanîyetle anmak, kimseye kin beslememek, her mabede ve her insana edeple davranmak. Ölçümüz vakar, dilimiz hürmettir.

İleri Okuma

- Balkanlarda İslâm — Alexandre Popovic
- İvo Andrić — Drina Köprüsü
- Balkanlar'da Tasavvuf — Metin İzeti
- Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi
- Balkanlarda İslâm: Miadı Dolmayan Umut — Muhammet Savaş Kafkasyalı

Kaynak ve Hazırlık Notu

Bu kitapçık; Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDV DİA) başta olmak üzere güvenilir tarih kaynaklarına dayanılarak hazırlanmıştır. Yakın tarih olayları uluslararası kabul görmüş bilgilerle verilmiştir.

Bazı yapıların tarihi ve işlevi kaynaklarda farklı biçimlerde aktarılabilir. İhtilafı bilgiler kesinleştirilmeden, mevcut tarihî kayıt ve yerel gelenek belirtilerek verilmelidir.